

Επισκόπου Διοκλείας ΚΑΛΛΙΣΤΟΥ WARE

Αυτά είναι, με τη Χάρη του Θεού τα χαρίσματα του γέροντα. Όμως τι γίνεται με το πνευματικό τέκνο; Πως συνεισφέρει σ' αυτή την αμοιβαία σχέση πνευματικού οδηγού και μαθητή;

Εν ολίγοις, ο μαθητής προσφέρει ειλικρινή και πρόθυμη υ-πακοή. Κλασικό παράδειγμα αποτελεί η ιστορία από τα Απο-φθέγματα των Πατέρων της Ερήμου, για τον μοναχό που έλα-βε την εντολή να φυτέψει ένα ξερό ραβδί στην άμμο και να το ποτίζει κάθε μέρα. Η πηγή ήταν τόσο μακριά από το κελί του, που έπρεπε να φεύγει το βράδυ για να γυρίζει το πρωί. Για τρία χρόνια εκτελούσε υπομονετικά την εντολή του αββά του. Στο τέλος αυτής της περιόδου, το ραβδί ξαφνικά έβγαλε φύλλα και έκανε καρπούς. Ο αββάς έκοψε τον καρπό, τον πήγε στην εκ-κλησία, και κάλεσε τους μοναχούς να φάνε λέγοντας: «Λάβετε, φάγετε καρπόν υπακοής»²⁰.

Ένα άλλο παράδειγμα υπακοής είναι ο μοναχός Μάρκος, ο οποίος, ενώ αντέγραφε ένα χειρόγραφο, άκουσε ξαφνικά να τον φωνάζει ο αββάς του' τόσο άμεση ήταν η ανταπόκρισή του, ώστε να μην ολοκληρώσει καν τον κύκλο του γράμματος Ο, που έγραφε εκείνη τη στιγμή. Σε άλλη περίπτωση, καθώς περπατού-σαν μαζί, ο αββάς του είδε ένα μικρό γουρουνάκι· θέλοντας να δοκιμάσει τον Μάρκο, του είπε: «βλέπεις αυτόν τον βούβαλο, παιδί μου;» «Ναι, πάτερ», απάντησε ο Μάρκος. «Και βλέπεις πόσο δυνατά είναι τα κέρατά του;» «Ναι, πάτερ μου», του α-πάντησε πάλι χωρίς δισταγμό³⁰. Ο αββάς Ιωσήφ της Πανεφώ, ακολουθώντας παρόμοια τακτική, δοκιμάζε την υπακοή των μα-θητών του αναθέτοντάς τους παράδοξα, ακόμη και σκανδαλώ-δη καθήκοντα, και μόνον όταν συμμορφώνονταν, τους

έδινε λο-γικές εντολές³¹. Ένας άλλος γέρων έδινε εντολές στους μαθη-τές του να κλέβουν πράγματα από τα κελιά των αδελφών³² κι ένας άλλος είπε στον μαθητή του (που δεν ήταν εντελώς ειλι-κρινής μαζί του) να ρίξει τον γιό του στον φούρνο³³.

Εδώ ασφαλώς χρειάζεται να αναφέρουμε ορισμένες σοβα-ρές αντιρρήσεις. Οι ιστορίες του είδους που αναφέραμε είναι πιθανό να δημιουργήσουν κάποια αμφιλεγόμενη εντύπωση στον σύγχρονο αναγνώστη. Δεν περιγράφουν το είδος εκείνο συμπε-ριφοράς που ίσως απρόθυμα θαυμάζουμε, αλλά σπάνια θα θέ-λαμε να μιμηθούμε; «Που πήγε», μπορεί να ρωτήσουμε με αγα-νάκτηση, εκείνη «η ελευθερία της δόξης των τέκνων του Θεού» (Ρωμ. 8.21);

Λίγοι από μας θα αμφισβητούσαν τη σημασία του να ανα-ζητήσουμε την καθοδήγηση κάποιου άλλου, άνδρα ή γυναίκας, που έχει μεγαλύτερη πείρα του πνευματικού δρόμου απ' ό,τι εμείς. Πρέπει όμως ένα τέτοιο πρόσωπο να εκλαμβάνεται σαν αλάθητο μαντείο, που πρέπει σε κάθε λόγο του να υπακούμε χωρίς άλλη συζήτηση; Το να ερμηνεύουμε την αμοιβαία σχέση ανάμεσα στον μαθητή και στον πνευματικό πατέρα ή μητέρα με τρόπο σαν κι αυτόν, φαίνεται επικίνδυνη και για τους δύο. Μειώνει τον μαθητή σ' ένα παιδαριώδες ακόμη και απάνθρω-πο επίπεδο, που του στερεί όλη τη δύναμη της κρίσης και της η-θικής επιλογής' και ενθαρρύνει τον δάσκαλο να απαιτεί μια αυ-θεντία που ανήκει μόνο στον Θεό. Προηγουμένως παραθέσα-με από τα Αποφθέγματα των Πατέρων της Ερήμου τη φράση, ότι κάποιος που κάνει υπακοή σ' ένα γέροντα, «δεν χρειάζεται να προσέχει στις εντολές του Θεού»³⁴. Είναι όμως επιθυμητή μια τέτοια παραίτηση από την υπευθυνότητα; Πρέπει να επι-τρέπεται στον γέροντα να σφετερίζεται τη θέση του Χριστού;

Ως απάντηση, πρέπει να ειπωθεί κατ' αρχήν ότι «χαρισμα-τικοί» γέροντες. Όπως ο Μέγας Αντώνιος ή ο άγιος Σεραφείμ του Σάρωφ, είναι εξαιρετικά σπάνιοι. Το είδος της σχέσης που εί-χαν με τους μαθητές τους, μοναχούς ή λαϊκούς, δεν υπήρξε πο-τέ το κοινώς αποδεκτό υπόδειγμα στην ορθόδοξη Παράδοση. Οι μεγάλοι γέροντες του παρελθόντος ή τού παρόντος αποτε-λούν πράγματι ένα οδηγητικό φως, ένα ανώτατο σημείο αναφο-ράς·

αλλά είναι η εξαίρεση, όχι ο κανόνας.

Δεύτερον, υπάρχει σαφώς μια διαφορά ανάμεσα στους μοναχούς, που έχουν δώσει μια ειδική υπόσχεση υπακοής, και τους λαϊκούς, που ζουν στον «κόσμο» (Ακόμη και στην περίπτωση των μοναχών, υπάρχουν εξαιρετικά λίγες κοινότητες όπου μπορεί να βρεθεί η διακονία του γέροντα στην πλήρη της μορφή, όπως αναφέρεται στα Αποφθέγματα των Πατέρων της Ερήμου, ή όπως ασκήθηκε τον δέκατο ένατο αιώνα στη Μονή της Όπτινα. Ένας σύγχρονος Ρώσος Ιερέας, ο πατήρ Αλέξανδρος Μεν -πολύ σεβαστός ως πνευματικός πατέρας μέχρι τον τραγικό και πρόωρο θάνατό του από άγνωστα χέρια το 1990 - σοφά επέμενε πως οι μοναχικοί κανόνες δεν μπορούν να μεταφερθούν αυτούσιοι στη ζωή της ενορίας.

Συχνά νομίζουμε ότι η σχέση του πνευματικού παιδιού με τον πνευματικό πατέρα απαιτεί το πρώτο να υπακούει πάντοτε στον δεύτερο. Στην πραγματικότητα, η αρχή αυτή αποτελεί ουσιώδες μέρος της μοναχικής ζωής. Ο μοναχός υπόσχεται να κάνει υπακοή, να κάνει οτιδήποτε απαιτεί ο πνευματικός πατέρας του. Ένας ενοριακός ιερέας δεν μπορεί να επιβάλει ένα τέτοιο πρότυπο στους λαϊκούς και δεν μπορεί να δι-εκδικήσει για τον εαυτό του το δικαίωμα να δίνει αυθαίρετες εντολές. Θα πρέπει να αισθάνεται ευτυχής αν μπορεί να εφαρμόζει τους εκκλησιαστικούς κανόνες, προσανατολίζοντας τη ζωή των ενοριτών του, και βοηθώντας τους στους εσωτερικούς αγώνες τους³⁵.

Ακόμη κι αν δεχθούμε πλήρως αυτά τα δυο σημεία, υπάρχουν τρία επί πλέον πράγματα που πρέπει να ειπωθούν, προ-κειμένου να ερμηνευθεί σωστά ένα κείμενο όπως τα Αποφθέγματα των Πατέρων της Ερήμου, ή μια μορφή όπως ο σάραετς Ζωσιμάς, στους Αδελφούς Καραμαζώφ. Κατ' αρχάς, η υπακοή που προσφέρεται από το πνευματικό τέκνο στον αββά δεν είναι αναγκαστική, αλλά πρόθυμη και εθελούσια. Είναι έργο του γέροντα να αναλάβει το θέλημά μας στο δικό του, όμως μπορεί να το κάνει μόνο αν εμείς, με τη δική μας ελεύθερη επιλογή το τοποθετήσουμε στα χέρια του. Δεν συντρίβει τη θέλησή μας, αλλά

τη δέχεται από μας ως δώρο. Μια υποταγή αναγκαστική και ακούσια στερείται προφανώς ηθικής αξίας· ο γέροντας ζητά από τον καθένα μας να προσφέρει στον Θεό την καρδιά του, όχι τις εξωτερικές ενέργειές του. Ακόμη και σ' ένα μοναστικό πλαίσιο η υπακοή είναι εθελούσια, όπως τονίζεται έντονα στο τυπικό της κουράς, μόνο αφού ο υποψήφιος τοποθετήσει τρεις φορές το ψαλίδι στα χέρια του ηγουμένου, προχωρεί εκείνος στην κουρά του³⁶.

Ωστόσο, η εθελούσια προσφορά της ελευθερίας μας, ακόμη και στο μοναστήρι, είναι προφανώς κάτι που δεν μπορεί να συμβεί μια για πάντα, με μια μοναδική χειρονομία. Καλούμαστε να αναλάβουμε τον σταυρό μας καθ' ημέραν (Λουκ. 9.23). Πρέπει να υπάρχει μια συνεχής προσφορά, που να εκτείνεται σε ολόκληρη τη ζωή μας· η αύξησή μας εν Χριστώ μετριέται ακριβώς από τον αυξανόμενο βαθμό αυτοπροσφοράς μας. Η ελευθερία μας πρέπει να προσφέρεται εκ νέου κάθε μέρα και κάθε ώρα, με συνεχώς διαφοροποιούμενους τρόπους. Και τούτο σημαίνει πως η σχέση ανάμεσα στον γέροντα και στον μαθητή δεν είναι στατική αλλά δυναμική, δεν είναι αμετάβλητη αλλά απείρωσ ποικίλη. Κάθε μέρα και κάθε ώρα, κάτω από την καθοδήγηση του γέροντά του, ο μαθητής θα αντιμετωπίσει νέες καταστάσεις, που απαιτούν μια διαφορετική απάντηση, ένα νέο είδος αυτοπροσφοράς.

Δεύτερον, η σχέση ανάμεσα στον γέροντα και στο πνευματικό τέκνο. Όπως έχουμε ήδη σημειώσει, δεν είναι μονόπλευρη, αλλά αμοιβαία. Όπως ο γέροντας δίνει τη δυνατότητα στους μαθητές να δουν τον εαυτό τους όπως πραγματικά είναι, έτσι και οι μαθητές αποκαλύπτουν στον γέροντα τον εαυτό του. Στις περισσότερες περιπτώσεις, εκείνος που καλείται να γίνει γέροντας δεν το αντιλαμβάνεται, μέχρις ότου οι άλλοι τον πλησιάσουν και επιμείνουν να μπουν υπό την καθοδήγηση του. Η αμοιβαιότητα αυτή συνεχίζεται καθ' όλη τη διάρκεια της σχέσης ανάμεσα στους δύο. Ο πνευματικός πατέρας δεν διαθέτει κάποιο εξαντλητικό πρόγραμμα, που έχει υποστεί επεξεργασία εκ των προτέρων και επιβάλλεται στον καθένα με τον ίδιο τρόπο. Αντιθέτως, αν είναι αληθινός γέροντας, διαθέτει για τον καθένα διαφορετικό λόγο· δεν προχωρεί επί τη βάση αφηρημένων κανόνων, αλλά συγκεκριμένων ανθρώπινων καταστάσεων. Εισέρχεται μαζί με τον μαθητή του στη συγκεκριμένη κατάσταση, χωρίς να γνωρίζουν εκ των προτέρων ποια θα είναι ακριβώς η έκβαση, αλλά περιμένοντας ο καθένας τον φωτισμό του Πνεύματος. Και οι δύο, πνευματικός πατέρας και μαθητής, μαθαίνουν κατά την πορεία.

Η αμοιβαιότητα στη σχέση τους φαίνεται σε αρκετές ιστο-ρίες στα Αποφθέγματα των Πατέρων της Έρημου. Όπου ένας ανάξιος αββάς σώζεται από την υπομονή και την ταπεινοφρο-σύνη του υποτακτικού του. Ένας αδελφός, επί παραδείγματι, έχοντας ένα γέροντα δοσμένο στο πάθος της μέθης, πειράζεται έντονα για να τον εγκαταλείψει· αλλά αντί να φύγει, παραμέ-νει πιστός στον γέροντά του. μέχρι που ο τελευταίος οδηγεί-ται τελικά στη μετάνοια. Και ο αφηγητής σχολιάζει, «...ότι εισί νεώτεροι και οδηγούσι γέροντας εις ζωήν»¹⁷. Ο μαθητής μπο-ρεί να κληθεί να δώσει όπως και να λάβει· ο δάσκαλος μπορεί συχνά να μάθει απ' τους μαθητές του. Όπως αναφέρει το Ταλμούδ: «Ο ραβίνος Χανίνα έλεγε, “από τους δασκάλους μου έ-μαθα πολλά, πιο πολλά από τους συμμαθητές μου, αλλά από τους μαθητές μου έμαθα τα περισσότερα”»³⁸.

Στην πραγματικότητα, ωστόσο, η σχέση δεν είναι αμφί-πλευρη αλλά τριγωνική, επειδή μαζί με τον γέροντα και τον μαθητή του υπάρχει κι ένα τρίτο μέλος, ο Θεός. Ο Κύριος μας είπε πως δεν πρέπει να καλούμε κανέναν «πατέρα», γιατί έ-χουμε μόνο έναν Πατέρα τον εν Ουρανοίς (Ματθ. 13.8-10). Ο γέροντας δεν είναι κάποιος αλάθητος κριτής σ' ένα εφετείο, αλλά συνυπηρέτης του ζώντος Θεού· δεν είναι τύραννος, αλλά ο-δηγός και σύντροφος στο ταξίδι. Ο μόνος αληθινός «πνευματι-κός οδηγός», με όλη τη σημασία της λέξης, είναι το Άγιο Πνεύμα.

Έτσι ερχόμαστε στο τρίτο σημείο. Στην ορθόδοξη Παράδο-ση, οι πνευματικοί οδηγοί επιζητούσαν πάντοτε να αποφύγουν κάθε είδος καταναγκασμού και πνευματικής βίας στις σχέσεις τους με τους μαθητές τους. Αν, υπό την καθοδήγηση του Αγίου Πνεύματος, ομιλούν και ενεργούν με κύρος, το κύρος προ-έρχεται από την ταπεινή αγάπη. Θέλοντας να αποφύγουν κά-θε μηχανικό εξαναγκασμό, αρνούνται μερικές φορές να δώσουν στους μαθητές τους κάποιο κανόνα ζωής, κάποιο σύνολο εξω-τερικών εντολών που να εφαρμόζονται αυτόματα. Κατά ένα σύγχρονο Ρουμάνο μοναχό, ο γέροντας δεν είναι «νομοθέτης αλλά μυσταγωγός». Δεν καθοδηγεί τους άλλους επιβάλλοντας κανόνες, αλλά συμμεριζόμενος τη ζωή τους. Κάποιος μοναχός είπε στον αββά Ποιμένα: «αδελφοί οικούσι

μετ' εμού' θέλεις κελεύσω αυτοίς; Λέγει αυτώ ο γέρων. Ουχί... θέλουσι και αυ-τοί, πάτερ, ίνα κελεύσω αυτοίς. Λέγει αυτώ ο γέρων. Μη· αλλά γενού αυτοίς τύπος, και μη νομοθέτης» (κάποιοι αδελφοί ήλ-θαν να ζήσουν μαζί μου· θέλεις να τους δώσω εντολές; Όχι, εί-πε ο γέροντας. Όμως, πάτερ, επέμεινε ο μοναχός, οι ίδιοι μου ζητούν να τους δώσω εντολές. Όχι, επανέλαβε ο ποιμήν, γίνε πα-ράδειγμα σ' αυτούς κι όχι νομοθέτης)40.

Το ίδιο δίδαγμα βγαί-νει και από μια ιστορία που είπε ο Ισαάκ, Πρεσβύτερος των Κελίων. Ως νέος, έμεινε στην αρχή με τον αββά Κρόνο και μετά με τον αββά Θεόδωρο της Φέρμης κανείς τους όμως δεν του έλεγε τι να κάνει. Ο Ισαάκ παραπονέθηκε στους άλλους μο-ναχούς, που πήγαν και διαμαρτυρήθηκαν στον Θεόδωρο. «Αλλ' εάν θέλη», απάντησε στο τέλος ο Θεόδωρος, «ο βλέπει με ποιούντα, ποιήσει και αυτός» (αν θέλει, ας κάνει ό,τι βλέπει να κά-νω εγώ)41. Όταν ζήτησαν από τον Βαρσανούφιο να δώσει ένα λεπτομερή κανόνα ζωής, αρνήθηκε, λέγοντας: «δεν θέλω να εί-σαστε κάτω από τον νόμο, αλλά μέσα στη Χάρη». Και σε άλ-λες επιστολές του έγραψε: «Γνωρίζετε πως ποτέ δεν επιβάλα-με αλυσίδες σε κανένα... Μη βιάζετε την ελεύθερη βούληση των ανθρώπων, αλλά σπείρετε εν ελπίδι· διότι ο Κύριος μας κανέ-ναν δεν εξανάγκασε, αλλά διδάξε το Ευαγγέλιο και όποιος ή-θελε Τον άκουσε»42.

Μη βιάζετε την ελεύθερη βούληση των ανθρώπων. Το έργο του πνευματικού πατέρα δεν είναι να καταστρέψει την ελευθε-ρία μας, αλλά να μας βοηθήσει να δούμε την αλήθεια για τον εαυτό μας· δεν είναι να καταπιέσει την προσωπικότητά μας, αλλά να μας καταστήσει ικανούς να ανακαλύψουμε τον αληθινό μας εαυτό, να ωριμάσουμε και να γίνουμε αυτό που πραγματι-κά είμαστε. Αν περιστασιακά ο πνευματικός πατέρας απαιτεί απόλυτη και φαινομενικά «πικρή» υπακοή από τον μαθητή του, τούτο ποτέ δεν γίνεται ως αυτοσκοπός, ούτε με την προοπτι-κή της υποδούλωσής του. Σκοπός αυτού του είδους «θεραπείας-σοκ» είναι απλά να απελευθερώσει τον μαθητή από τον ψεύ-τικο και απατηλό «εαυτό», για να μπορέσει να εισέλθει στην αληθινή ελευθερία· η υπακοή γίνεται κατ' αυτόν τον τρόπο η πύ-λη προς την ελευθερία.

28. A Wonderful Revelation to the World, στο Αρχιμανδρίτου Laza-rus Moore. St Seraphim of Sarov. 197.

29. Αλ. Ιωάννης ο Κολοβός 1 (204C)- tr. Ward. Sayings,85-86.

30. ΑΠ, Μάρκος ο Μαθητής του Σιλουανού 1.2 (293D-296B)' tr..145-46.

31. Αυτόθι. Ιωσήφ της Πανεφώ 5 (229BC) tr. 103.

32. Αυτόθι, Σαΐώ 1 (420AB)· tr. 229. Ο γέροντας κατόπιν επέστρεψε τα πράγματα στους κατόχους τους.

33. ΑΠ. Ανώνυμη συλλογή 295· ed. Nau. ROC 14 (1909). 378- tr. Ward. Wis-dom. §162 (47). Κατά θαυματουργικό τρόπο, το παιδί δεν έπαθε τί-ποτε. Για μια παράλληλη Ιστορία, βλ. ΑΠ. Σισώης 10 (394C-396A)· tr. Ward. Sayings. 214 και πρβλ. Αβραάμ και Ισαάκ (Γεν. 22).

34. Βλ. ανωτέρω. 205.

35. Παρατίθεται στο Yves Hamant. Alexander Men: A Witness for Contemporary Russia (Torrance. CA: Oakwood Publication·. 1995). 124

36. Βλ. ανωτέρω. 188.

37. ΑΠ.ανώνυμη συλλογή 340· ed. Nau. ROC 17 (1912).295 - tr. Waid. Wisdom. §209 (56-57).

38. C.G. Montefiore and H. Loewe (ed.). A Rabbinic Anthology (London: Macmillan. 1938).

§494.

39. Kitluf Andre Scrinu. "La tradition du pen? spiriruel dans l'Eghse d'Orient". Hermes. 1967. No. 4.83.

40. ΑΠ. Ποιμὴν 174 (364C)- tr. Ward. Sayings. 191.

41. Αυτόθι. Ισαάκ ο Ιερέυς 2 (224CD)- tr.. 99-100.

42. Ερωταποκρίσεις. 25.51.35.

Η φωτό του Σεβασμιωτάτου είναι από τη σελίδα: <http://orthocath.wordpress.com/>

Αντιαιρετικόν Εγκόλπιον www.egolpion.com